

RESİMDEN FOTOĞRAFA MİRAS: BOTTICELLI, CARAVAGGIO VE REMBRANDT'IN FOTOĞRAF SANATINA KATKILARI

HERITAGE FROM PAINTING TO PHOTOGRAPHY: CONTRIBUTIONS OF BOTTICELLI, CARAVAGGIO AND REMBRANDT TO THE ART OF PHOTOGRAPHY

Onur SAYIN¹

ORCID: O.S. 0000-0002-2048-9304

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹ Onur Sayın

Bağımsız Araştırmacı, Türkiye

E-mail/E-posta: benonursayin@gmail.com

Received/Geliş tarihi: 06.02.2025

Similarity Ratio/ Benzerlik Oranı: %7

Last revision received/Son revizyon teslimi:
13.03.2025

Accepted/Kabul tarihi: 16.03.2025

Ethics Committee Permission/ Etik Kurul İzni:
There is no element in the study that requires ethics committee approval. / Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır.

Citation/Atf: Sayın, O. (2025). Resimden Fotoğrafa Miras: Botticelli, Caravaggio ve Rembrandt'ın Fotoğraf Sanatına Katkıları. Journal of Communication Science Researches, 5 (2), 78-96.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15184057>

Öz

Rönesans Çağı, XIV. yüzyılın sonlarında İtalya'da başlayarak Avrupa'nın entelektüel, sanatsal ve bilimsel anlamda büyük bir dönüşüm geçirmesine öncülük etmiş; insan merkezli bir dünya görüşünü ve doğaya yönelik analitik bir yaklaşımı sanatın temel ilkeleri haline getirmiştir. Bu dönemin en önemli ressamlarından biri olan Sandro Botticelli, klasik estetik anlayışı ve idealize edilmiş formlarıyla, eserlerinde göze çarpan çizgisel kompozisyon, perspektif ve figüratif anlatım teknikleri, Rönesans'ın temel sanatsal değerlerini yansıtırken, aynı zamanda görsel sanatların geleceğine yön veren bir temel oluşturmuştur. Öte yandan, XVII. yüzyıl itibarıyla Rönesans'ın dengeli ve armonik sanat anlayışına bir tepki olarak doğan Barok sanatı, dramatik anlatım dili, yoğun ışık-gölge kullanımı (chiaroscuro), hareketlilik ve duygusal derinlik gibi unsurların ön plana çıktığı yeni bir görselliği beraberinde getirmiştir. Bu dönemin etkili sanatçılarından biri olan Caravaggio, resimlerinde ışığın yönlendirilmiş kullanımı ve dramatik anlatımıyla Barok sanatının temel estetik prensiplerini belirlemiş; onun ardından gelen Rembrandt ise hem ışık-gölge oyunları hem de psikolojik derinliğiyle portre sanatına devrim niteliğinde katkılarda bulunmuştur. Bu makale, Rönesans'ın Botticelli ile temsil edilen klasik sanatsal anlayışı ile Barok dönemin Caravaggio ve Rembrandt gibi yenilikçi sanatçıların teknik ve estetik yaklaşımlarını temel alarak, resim sanatının evrimini ve bu dönüşümün fotoğraf sanatına olan etkilerini incelemektedir. Işık-gölge kullanımı, derinlik, hacim, perspektif ve oran gibi görsel unsurlar açısından karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılarak, resim sanatının fotoğraf sanatı üzerindeki estetik ve teknik mirası ele alınmıştır. Böylece, Rönesans'tan Barok'a uzanan sanatsal dönüşüm sürecinin, fotoğraf sanatının gelişimindeki rolü ortaya konulmakta ve bu sanatların birbirleriyle olan ilişkisi disiplinlerarası bir perspektifle incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rönesans, Barok, Botticelli, Caravaggio, Rembrandt, Fotoğraf

Abstract

The Renaissance, which began in Italy in the late 14th century, initiated a profound intellectual, artistic, and scientific transformation across Europe, establishing a human-centered worldview and an analytical approach to nature as fundamental principles of art. One of the leading artists of this period, Botticelli, reflected the classical aesthetic with idealized forms, linear composition, perspective, and figurative expression, thus laying a foundational framework for the future of visual arts. By the 17th century, Baroque art emerged as a reaction against the balanced and ordered structure of the Renaissance, bringing forward a new visual language that emphasized dramatic expression, intense chiaroscuro (light-shadow), movement, and emotional depth. Caravaggio, with his directed use of light and dramatic storytelling, defined the core aesthetic principles of Baroque, while Rembrandt revolutionized portraiture with his mastery of light-shadow interplay and psychological depth. This paper examines the evolution of painting, from Botticelli's classical approach to the innovative techniques of Caravaggio and Rembrandt, and explores the impact of this transformation on photography. A comparative evaluation of visual elements such as light-shadow use, depth, volume, perspective, and proportion provides an interdisciplinary perspective on the aesthetic and technical legacy of painting in photography, illustrating the role of the artistic shift from the Renaissance to the Baroque period in shaping the development of photographic art.

Keywords: Renaissance, Baroque, Botticelli, Caravaggio, Rembrandt, Photography

GİRİŞ

Yeniden Doğuş anlamına gelen Rönesans (Bağlantı 1), XIV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar ki dönemde bilim, sanat, edebiyat ve mimari gibi daha birçok alanda Antik Yunan ve Roma klasiklerinin tercüme edilmesiyle insanı merkeze koyarak ve deneysel düşünceye gereken önemi vererek Avrupa medeniyetine kendini yeniden tanımlama ve üretme fırsatı tanımıştır. Modern Avrupa'nın temellerinin atılmasına neden olacak süreci başlatan Rönesans'ın, neticesinde, özellikle Avrupa'nın Orta Çağ'ına hâkim olan skolastik düşünce sisteminin başat aktörü olan kilisenin, her alandaki belirleyiciliği ve taassup nüfuzunu kırmasıyla sonuçlanmıştır. Orta Çağ boyunca Kilise'nin baskıcı uygulamaları, dolaylı bir şekilde resim sanatında bir uyanış sürecinin tetiklenmesine yol açmıştır. Diğer yandan kilisenin, din kılıfına giydirilmiş fakat temelinde Doğu'nun zenginliklerine ulaşma fikriyle ortaya çıkan Haçlı Seferleri (Aksoy, 2004, s. 14-15.), iki farklı dünyanın düşmanca da olsa birbirlerini tanımasına sebep olmuştur. Taraflar kaçınılmaz olarak kültürel etkileşim içinde olmuşlar; Haçlı Orduları, İslam dünyasının bilgi birikiminin Avrupa'ya taşınmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Endülüs Emevîleri ile kurdukları benzer ilişkiler, Kurtuba merkezli olmak üzere İslam felsefesi ve biliminin, Batı Avrupa ekseninde yer değiştirmesine olanak tanımıştır. Kâğıdın daha ucuza imal edilir hale gelmesi ve matbaanın icadı sayesinde okuryazarlığın artarak feodalitenin üst sıralarında yer alan ruhban sınıfından halka inmesi; pusulanın icadıyla dış dünyanın zenginliklerinin Avrupa'ya taşınması gibi daha birçok olay ve olgu Rönesans Çağı'na ortam hazırlamıştır.

Coğrafi Keşifler neticesinde zenginleşen Medici ailesi gibi bazı ailelerin sanatı destekleyip sanatçıyı himaye etmesiyle (Parks, 2021, s. 203.) İtalya'da başlayarak tüm Avrupa'yı Orta Çağ'ın karanlığından aydınlanma dönemine taşıyan bir dönem olan Rönesans devrinde, sadece heykel, resim gibi sanatsal alanlarda gelişmeler yaşanmamış olup Orta Çağ'ın tek düzeliğinden, çok yönlü insan tipolojisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Burckhardt, 1860, s. 73-74). Bu dönemde gerçekleşen bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, fotoğraf sanatının temellerini oluşturan optik prensiplerin daha iyi anlaşılmasına ve bilimsel keşiflerin etkisiyle ortaya çıkan fotoğraf makinesinin icadına yol açmıştır. Bu buluş, ressamların doğal ışık kullanımı, perspektif, kompozisyon gibi temel görsel sanat prensiplerini daha iyi anlamalarına katkıda bulunarak fotoğraf sanatının gelişimine öncülük etmiştir. Optik merceklerin yaygınlaşması ve görüntü sabitleme tekniklerinin geliştirilmesi, görsel sanatçıların gördükleri dünyayı daha hassas ve gerçekçi bir şekilde yakalamalarına imkân vermiştir. Dolayısıyla, Rönesans'ın bilimsel mirası, gözlem ile deney temelli araştırmaların gelişimini teşvik etmiş ve matematik, astronomi ve optik alanlarındaki ilerlemeler aracılığıyla bilimsel yöntemin temellerini güçlendirmiştir. Gerçekleştirdiği entelektüel ve teknik dönüşümle Sanayi Devrimi'ne ortam hazırlamış ve fotoğraf sanatının evriminde dönüm noktası olan fotoğraf makinesinin keşfine ilham vermiştir. Ayrıca, sanat ile bilim arasında güçlü bir etkileşimi başlatmıştır. Ressamlar, fotoğraf sanatının gibi tüm görsel sanatların temeli sayılabilecek doğal ışık kullanımından kompozisyon tekniklerine kadar birçok unsuru öğrenerek kendi sanatlarına uyarlamaya başlamışlardır. Bu noktada Rönesans'ın ve dolayısıyla Sanayi Devrimi'nin bilimsel miraslarından olan fotoğraf makinesinin (Antmen, 2008, s. 18), sadece teknik bir ilerleme sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda fotoğraf sanatının gelişimiyle birlikte görsel estetik anlayışın evrimine de önemli katkılarda bulunmuş olduğu bir gerçektir.

Döneminin usta ressamlarından biri olarak Botticelli, klasik estetiği benimseyerek iz bırakan eserlere imza atmıştır. Diğer yandan, Barok Çağı'nda Caravaggio ve Rembrandt gibi sanatçılar, Rönesans'ın klasik normlarına meydan okuyarak yeni bir tepki ve sanat hareketi başlatmışlardır. Adı geçen sanatçılar üzerinden ışık-gölge, derinlik, hacim, perspektif ve oran gibi (Turani, 1979, s. 330.) temel görsel unsurlar bağlamında fotoğraf sanatına etkilerini inceleyerek resimden fotoğrafa geçişteki önemli dönemsel değişimleri ortaya koymak bu makalenin ana hedefidir.

Makalenin kapsamı, Botticelli'nin Rönesans dönemi, Caravaggio ve Rembrandt'ın ise Barok dönemi ressamı olarak temsil ettiği dönemlerdeki sanatsal gelişmeleri ile sınırlandırılmıştır. İncelenen sanatçıların eserlerinden, resmin evrimine etki eden unsurlar ve bunların fotoğraf sanatına nasıl yansıdığı incelenmiş ve sanatçıların, eserleri bağlamında özgün katkıları ele alınmıştır. Daha önce üç sanatçının eserlerini ve sanat anlayışlarını inceleyen çalışmalar bulunsun da onların fotoğraf sanatına katkılarına dair müstakil bir çalışma literatürde bulunmamaktadır.

RÖNESANS DÖNEMİ RESİM SANATINDA SANDRO BOTTICELLİ

XIV. yüzyıl ile XVII. yüzyıllar arasında Floransa, Venedik, Roma, Milano gibi İtalya'daki merkezlerde ortaya çıkan Rönesans, her alanda yeniden doğuşun simgesidir. Rönesans dönemiyle birlikte resim sanatında perspektif göz önünde bulundurulmuş ve figürler mekânsal bir zemine oturtularak gerçeğe daha yakın resimler yapılmaya başlanmıştır. Gerçeklik kaygısıyla beraber, resim sanatına, üç boyut algısının katılması, ışık-gölge tekniklerinin dikkate alınması ve portrelerdeki canlılık yine bu dönemin genel özellikleri arasında yer almaktadır. Orta Çağ'ın, dini ve insanüstü varlıklarının konu edinildiği çalışmaların aksine insan merkezli yapıtlar sanatın konusu haline gelmiştir (Mor, 2018, s. 235). Rönesans dönemi kendi içinde genellikle Erken Rönesans (yaklaşık 1400 ve sonrası), Yüksek Rönesans (yaklaşık 1500) ve Geç Rönesans (Maniyerizm, 1520-30 civarı ve sonrası) dönemleri şeklinde tasnif edilmiştir (Bağlantı 2).

Erken Rönesans dönemi, XIV. yüzyılın sonlarından XV. yüzyılın ortalarına kadar olan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Orta Çağ'ın karanlık ve birçok bakımdan sıkıntılı atmosferinden çıkarak, Antik Yunan ve Roma klâsik eserlerinin incelenmesi ve tercümeleriyle başlamış olduğu genel olarak kabul edilen olgudur. Kültürel, entelektüel ve sanatsal bir dönüşümün başladığı bu dönemde, tüm Avrupa medeniyetinin atası sayılan Antik Yunan ve onu devralarak daha ileriye taşıyan Roma kültürünün yarattığı klasik devir eserlerinin yeniden keşfedilmesi söz konusudur (Faure, 1979, s. 81-82). Bu sürecin doğal sonucu olarak antik devirlerin normları ve estetik anlayışı idealize edilmiş ve aynı tarzda eserler verilmeye çalışılmıştır. Ressamlar; kiliseler, saraylar ve zengin tüccar aileleri gibi belirli bir patronaj tarafından sipariş üzerine sanatlarını icra etmişlerdir. Genellikle dini temalar işlenerek kilise için yapılan eserler dikkat çekmektedir. Erken Rönesans dönemi, resim sanatının, insan merkezli düşünce ve deneysel yaklaşımlarla önemli bir evrim geçirmeye başladığı bir devirdir (Panofsky, 2012, s. 50). Bu dönemde siparişlerde her bir ayrıntıya kadar ressama müdahale edildiği için resmin, sanat-zanaat ayrımının tam olarak yapılamadığı anlaşılmaktadır. O dönemde sanat, ağırlıklı olarak zihinsel ve soyut kavramlarla ilişkilendirilmiş ve felsefe, mantık ile matematik gibi disiplinlerle bağlantılı bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, el becerisine dayalı olan resim gibi görsel sanat dalları, entelektüel bir uğraştan ziyade bir zanaat olarak görülmüş ve bu çerçevede sınıflandırılmıştır (Munro, 1956, 288-289). Orta Çağ'da zanaat olarak görülen resim sanatının Rönesans'la sanat statüsü kazanması gibi, Sanayi Devrimi'yle ortaya çıkan fotoğraf sanatı da benzer bir süreçten geçerek günümüzdeki yerini almıştır.

Erken Rönesans sanatçıları, doğayı ve nesneleri dikkatlice gözlemleyerek, gerçekçi resimler oluşturmayı amaçlamışlardır. Bu dönemde Orta Çağ resim anlayışındaki iki boyutlu çizim teknikleri yerini, objelerin derinlik algısını gözeterek üç boyutlu resmetme kaygısına bırakmıştır (Gökova, 2018, s. 98). Resimde perspektif (Hubert, 1994, s.184), uzaklık ve oran tartışılmaya başlanmış ve Orta Çağ resim anlayışına özgü olan kalın konturlar, Erken Rönesans'ta figürlerin gerçekliğine vurgu yapmak adına konumunu korumuştur. Bu gerçekçi tasvirlerdeki doğru perspektif arayışı ve derinlik kaygısı gibi konular açısından realist yaklaşımın nedeni, sanat ve bilim arasındaki bağlantının yine bu dönemde güçlenmesinden dolayıdır. Rönesans'ın etkisi altındaki sanatçıların devrin gelişen bir yaklaşımı olan pozitivist bilim ve prensipleri eserlerine uyguladıkları görülmektedir. İnsan anatomisinin doğruluğu, ışık-gölgeleme prensibi, duygu dünyası ve düşünce süreçleri, resim ve heykel sanatında temel konular haline gelmiştir (Turani, s. 330-331). Floransa ekolü etkisindeki bu dönemde, dini temaları içeren eserlere ağırlık verilmişse de klâsik estetiği benimseyerek, Antik Yunan ve Roma'nın sanatsal mirasını canlandırmış ve Rönesans'ın temellerini atmıştır.

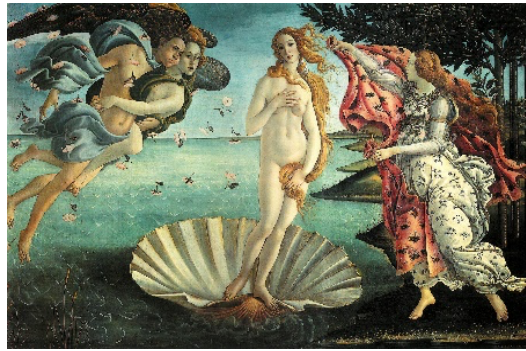
Friedrich Nietzsche tarafından Yüksek Rönesans (1490-1520) olarak adlandırılan (Hubert, s.173) bu yeni dönem, Rönesans sanatının olgunluk dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu evrede, belirli bir sanat anlayışının olduğu Leonardo, Raffaello ve Michelangelo gibi Roma ekolünün meşhur ressamı sayesinde Yüksek Rönesans dönemi, Rönesans Çağı resim sanatının zirvesi olarak kabul edilmektedir (Gombrich, 1992, s. 287). Leonardo Da Vinci ile klasikleşen figürlerin ve konturların yumuşatılarak daha gerçekçi bir resim tekniği kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Bu döneme özgü pozitif bilimlerinde etkisiyle, XV. Yüzyılın en meşhur ressamı ve çok yönlü kişiliğiyle bilinen Leonardo da Vinci ile resim sanatı; anatomi, kimya, fizik bilgisi yakınsanarak oldukça önemli bir yere

gelmiştir (Michelet, 1998, s. 79).

Önceki dönemlerde ağırlıklı olarak resim sanatının müşterisi olan kilisenin isteği nedeniyle üretilen dini temalı resimler çoğunlukta iken bu dönemde mitolojik temaların yer aldığı gerçekçi figürler ve doğal detaylarla ön plana çıkan eserlerin üretilmeye başlandığı görülmektedir. Bunun en iyi örneklerinden olan Floransa ekolünden Sandro Botticelli (1445-1510) kilise resimlerinin yanında mitolojik kahramanları da konu edinen eserler meydana getirmiştir (Cartwright, 1904, s. 61). Asıl adı Alessandro di Mariano Filipepi olan Sandro Botticelli'nin (Bağlantı 3) en ünlü tablolarından biri olan “*Primavera*”, bu döneme özgü özellikleri yansıması açısından oldukça önemlidir. Tabloda, mitolojik figür ve çiçeklerle bezeli bir sahne, sanatçının estetik anlayışını ve ayrıntılara verdiği önemi göstermektedir. İnsan figürleri arasındaki denge ve anlam yüklü detaylar, onun resim sanatındaki özgün yaklaşımını belirlemektedir. Aynı zamanda Botticelli'nin “*Venüs'ün Doğuşu*” (Bağlantı 4) adlı tablosunda da mitolojik bir konuyu gerçekçi bir biçimde ele alması Yüksek Rönesans'ın öncülerinden biri olduğunu kanıtlar niteliktedir (Öztaşkın, 2011, s. 173).

Şekil 1. Sandro Botticelli, *Primavera*, 1470'lerin sonu, (Bağlantı 3), (World History Encyclopedia, 2024).

Şekil 2. Sandro Botticelli, *Venüs'ün Doğuşu*, 1480'ler ortası, (Bağlantı 4) (World History Encyclopedia, 2024)

XVI. yüzyılın ilk çeyreğinden XVII. yüzyıla kadar ki dönem ise Geç Rönesans Çağı olarak isimlendirilmektedir. Bu dönemi, Rönesans kültürünün, Avrupa'nın sınırlarını aşarak geniş kitlelerce kabulü ve yerleşme devri olarak tanımlanmak mümkündür. Bu süreçte sanat, yalnızca İtalya'nın önde gelen merkezlerinde değil, Fransa, İspanya, Hollanda ve Almanya gibi farklı bölgelerde de benimsenerek yerel kültürel unsurlar ile harmanlanmıştır (Öztaşkın, s. 36.). XVI. yüzyıla kadar İtalyan ressamlar sayesinde zirveye ulaşan resim sanatının, Geç Rönesans'ta teknik ustalığın yanında sanatçının bireysel yorumları ve özgün tarzları da önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde genel itibarıyla figürlerin oranları, hareketleri ve ifadeleri abartılarak daha dramatik ve duygusal bir hal almış olduğu görülmektedir. Sanatçılar, figürlerin yüz ifadeleri, jestleri ve duruşlarına yoğunlaşarak, eserlerine derinlik ve duygu katma gayretindedirler. Figürlerin oranları çarpıcı bir şekilde değiştirilirken, perspektif kurallarının da esnek bir biçimde uygulandığı fark edilmektedir (Panofsky, s. 273-274). Bu dönemde ressamlar, sadece estetik bir güzellik arayışının ötesine geçerek muhatabıyla

duygusal bir bağ kurma çabası içerisindeyler. Özellikle dini temalı eserlerde, figürlerin yüzlerindeki melankoli, derin endişe veya coşku gibi duygular belirginleşmiş, böylece izleyicinin sahneye daha güçlü bir bağ kurması sağlanmıştır. Nihayetinde Geç Rönesans'ın içinde veya devamı olarak ele alınan Manierizm akımına evrilen bu süreçte, Rönesans resim sanatı artık bir klasik haline gelen estetik kurallarına karşı birtakım hareketlerin ortaya çıkmasına neden olması kaçınılmazdır. Rönesans dönemi resim sanatının aksine Manierizm akımının en temel özellikleri, figürlerin uzatılmış, orantısız ve abartılı biçimde tasarlanmasıdır. Bu, izleyicide güçlü bir görsel etki yaratmak ve dramatik anlatımı derinleştirmek amacıyla yapılmıştır (Turani, s. 368-369.; Panofsky, s. 274-275.). Haliyle XVI. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde ise Rönesans resminin klasiklerine karşı daha başka hareketlerde başlamış ve Manierizm akımının devamında XVII. yüzyıla hâkim olan Barok dönemi başlamıştır. Barok sanat anlayışı, Manierizm'in duygusal yoğunluğunu ve dramatik anlatımını devralarak, daha güçlü ışık-gölge oyunları, dinamik kompozisyonlar ve izleyiciyi içine çeken sahnelerle kendini göstermiştir.

BAROK DÖNEMİ RESİM SANATINDA CARAVAGGIO VE REMBRANDT

Etimolojik olarak Portekizce *Barocco* kelimesinden olan Barok sözcüğü *düzgün olmayan inci* anlamına gelmektedir. Bu adlandırma, Barok sanatının Rönesans'ın kusursuzluk anlayışına karşı geliştirdiği tepkiyi bir nevi aşağılayarak yansıması açısından dikkate değerdir. Rönesans döneminin idealize edilmiş, ölçülü ve dengeli kompozisyonlarına kıyasla, Barok sanat daha dinamik, dramatik ve abartılı öğeler içermektedir (Davies vd., 2016, s. 661.). 1580-1750 yılları arasında Rönesans'ta kısmen hareketli fakat çoğunlukla durgun olan resim, bu dönemde daha da hareketli ve abartılmış olarak karşımıza çıkmaktadır (Sevil, 2008, s. 67.). Özgün olanın ve göreni şaşırtacak şekilde farklı hatta tuhaf olanın peşindedir. Barok dönemde ışık ve gölge, resim sanatı tarihindeki zirvesini yaşamıştır. Özellikle perspektif anlayışı açısından köklü değişiklikler yaşanmış ve izleyiciyi doğrudan kompozisyonun içine çekerek gözlemci olmaktan çıkarıp eserin bir parçası haline getirme niyetiyle teatral nitelikli sahneler yaratılmıştır. Sanatçılar iki boyutlu figürlerden daha çok, üç boyutu çağrıştıran eserler meydana getirmişler ve Rönesans'ın simetrisine karşı da asimetrik bir düzeni benimsemişlerdir (Turani, s. 389-390.). Rönesans'ın hümanist yani insan odaklı konseptinden dışarı çıkmış ve günlük yaşamdan manzaralar resmin konusu olarak gündeme gelmiştir (Davies vd., s.663). Aynı zamanda başka bir karşı tavır olarak Rönesans'taki tek kişilik portre örnekleri yerine, grup portreleri çizilmeye başlanmış olduğu görülmektedir. Tablodaki figürlerin önemi, ışıklar ve gölgelerle vurgulanmıştır.

Barok dönemin ışık kullanımına getirdiği yeniliklerle döneminin önde gelen ressamlarından olan Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610), ışığın farklı kullanımı ile yaratabilecek etkiyi gösteren eserler meydana getirmiştir. Resmin vurgulamak istediği bölgesine ışık tutarak figürlerin arasındaki hiyerarşi ve anlatıyı daha etkili bir şekilde iletebileceğini kanıtlamıştır. O, bu şekildeki ışık kullanımı sayesinde başroldeki figürün veya dikkat çekmek istenilen sahnenin önemini vurgulayan metoduyla, izleyiciye odaklanma ve duygusal bir bağ kurma şansı tanımıştır (Bağlantı 5). Caravaggio'nun ayırt edici özelliklerinden biri de kötü ve çarpıcı konuları resmetme cesaretidir. Daha önce çok örneğine rastlanmayan cinayet, vahşet, çirkinlik gibi sahnelerle ait figürleri resmine konu olarak seçebilmesidir. (Uçar, 2014, s. 3.). Döneminin normlarına meydan okuyan temalarla, dramatik bir etki yaratmanın yanı sıra, izleyiciyi düşündürmeyi ve şaşırtmayı amaç edinmiş olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen ışığa daha iyi vurgu yapabilmek adına arka planlarında genellikle koyu tonları tercih etmiştir. Bu, ışığın, ışık kaynağının daha belirgin olmasına ve figürlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmak adına renk seçiminin önemi anlamış olduğunu göstermektedir (Bell, 1993, s. 123). Böylece ışık-gölge tekniklerinin doğru kullanımıyla ışık kaynağının ne olduğunun ve şiddetinin kolayca anlaşılabilmesini ispat etmiştir. Işğın bu şekilde kullanımı, resmin mekanını ve figürlerin ilişkisini anlamının yanı sıra, izleyicinin duygusal deneyimini de derinleştirmiştir (Bell, s. 106-107.). Caravaggio'nun ışık kullanımı, resim sanatına yeni bir boyut kazandırmış ve nihayetinde Barok döneminin temel özelliklerinden biri haline gelmiştir. Onun etkisi, yalnızca kendi çağı ile sınırlı değildir, daha sonraki Rembrandt, Georges de La Tour ve Velázquez gibi sanatçılar tarafından da benimsenerek geliştirilmiştir.

Şekil 3. Michelangelo Merisi Caravaggio, *Aziz Ursula'nın Şehitliği* (*The Martyrdom of Saint Ursula*), 1610, (Bağlantı 6, Metmuseum.com)

Şekil 4. Michelangelo Merisi Caravaggio, *Müzişyenler* (*The Musicians*), 1595, (Bağlantı 7, Metmuseum.com)

Resimde ışık kullanımı açısından bir usta olan Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606-1669), sanattaki ışık ve gölgeyi kontrol etme konusunda Caravaggio'nun izinden gitmiştir (Mollett, 1879, s. 13.). Caravaggio gibi bu dönemin genel kuralları çerçevesinde eserler veren ressam, kendine has *Aydınlatma Tekniği* ile resim sanatında çığır açmıştır. Bu teknik, ışığın yalnızca bir sahneyi aydınlatan unsur olmanın ötesine geçerek, karakterlerin psikolojisini, anlatının yoğunluğunu ve resmin atmosferini belirleyen temel bir unsur haline gelmesini sağlamıştır (Sharp, 1904, s. 177-179). O, ışığı yalnızca fiziksel bir unsur olarak değil, aynı zamanda figürlerin ruh halini ve hikâyedeki dramatik gerilimi yansıtan bir araç olarak kullanmıştır. Rembrandt'ın ışık kullanımındaki ustalığı, gerçekçi bir şekilde ışığın şiddetini bilinçli bir şekilde resmine yansıtmasıyla dikkat çekmektedir. Bu nedenle izleyicinin dikkati belirli bir noktaya yönlendirilmiş ve sahnedeki figürlerin gerçekçiliği artırılmıştır. Onun ışık kaynağının yönü belirgin ve doğaldır, bu da eserin içindeki figürlerin ve sahnenin günlük hayattan esinlenmesiyle birlikte gerçekçi bir şekilde öne çıkmasına olanak tanımıştır (Mollet, s. 15-17). Rembrandt'ın, ışık ve figürlerin üzerindeki renk şemasında elbiseler koyu, aksesuarlar sade olup tonları ve gölgeleri kullanma noktasında oldukça yetenekli olduğu anlaşılmaktadır (Sharp, s. 69). *Gece Devriyesi*, *Celile Denizi'nde Fırtına* gibi eserlerinde ışık, sahnedeki hiyerarşiyi ve ilişkileri belirginleştirmiştir. Özellikle *geçişli ışık* tekniğini kullanarak, ışığın figürler üzerindeki etkisini yumuşak geçişlerle şekillendirmiş ve böylece hacim etkisini güçlendirmiştir (Sharp, s. 113). Işığın etkisiyle yakaladığı açık ve/veya kapalı tonların, sahneye dramatik açıdan hizmet etmesini sağlamıştır. Rembrandt ışığı yalnızca aydınlatma aracı olarak değil, anlatıyı derinleştiren bir unsur olarak kullanmış ve ışık kullanımı bakımından görsel sanatlarda modern anlamıyla ışığı önceden keşfetmesi ve resim sanatına yeni bir perspektif kazandırmasıyla önemli bir miras bırakmıştır.

Şekil 5. Rembrandt Harmenszoon van Rijn, *Gece Devriyesi (The Night Watch)*, 1642, (Bağlantı 8, www.artsandculture.google.com)

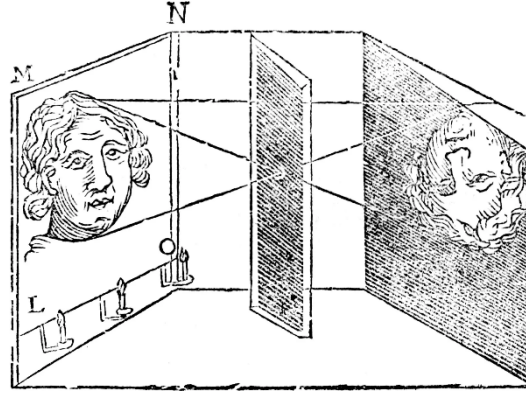
Şekil 6. Rembrandt Harmenszoon van Rijn, *Celile Denizi'nde Fırtına (Rembrandt Christ in the Storm on the Lake of Galilee)*, 1633, (Bağlantı 9, www.artsandculture.google.com)

FOTOĞRAFIN DOĞUŞU VE SANAT OLARAK KABULÜ

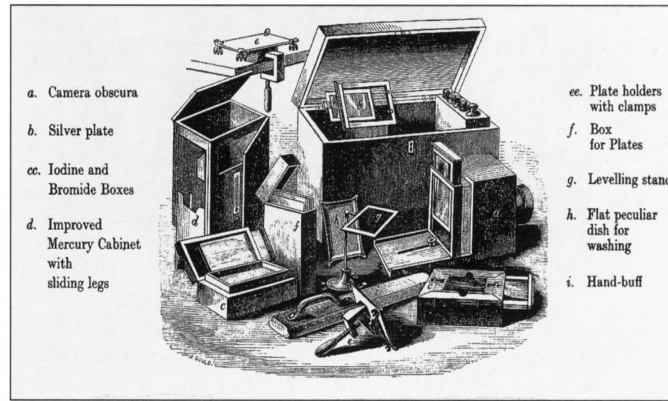
İnsanlık, tarih boyunca duygu ve düşüncelerini ifade etmek için üzerinde etki yapabildiği her türden yüzeyde kalıcı görüntüler oluşturmuştur. Çizerek, kazıyarak ve boyayarak üretilen bu görüntüler, aynı zamanda hayali görüntülerin kalıcı hale getirilme arzusu ile de şekillenmiştir. Gölge ve yansımalar gibi hayali görüntülerin kalıcılığı, insanoğlunun uzun zamandır peşinde olduğu bir hedeftir. Doğadaki ışığa duyarlı maddelerin varlığını keşfeden insanoğlu, ışığın izdüşüm(siluet) gibi iki boyutlu hayali görüntülerinin oluşumuna neden olduğunu gözlemlemiştir. Mevzubahis cismin izdüşümünün belirginliği, ışık kaynağının gücüne; boyutunun, kaynak-konu ve konu-yüzey mesafelerine bağlı olduğu; nesnenin yüzey yapısının, ışık kaynağının büyüklüğünü ve ışığın türünün de görüntünün karakterini etkileyeceğini fotoğraf öncesi çağlarda keşfetmiştir.

Işık, nesne ve yüzeye dair kümülatif bilginin bir sonucu olarak yıllar içerisinde farklı ve gelişmiş versiyonları icat edilen Karanlık Kutu (Camera Obscura), ışık sızdırmayan bir kutu içinde, bir iğne deliğinden giren ışıkla görüntü oluşturan basit bir optik cihazdır (Boubat, 1984, s. 22). İçindeki görüntü, alt-üst ve sağ-sol ters şekilde oluşurken; görüntünün netliği kutunun boyutuna, delik çapına, yüzeyin karanlığına ve nesnenin aydınlanma şiddetine bağlıdır. İlk kez M.Ö. V. yüzyılda Mo Ti tarafından tanımlanan bu cihaz; Aristoteles, İbnü'l Heysem ve Leonardo da Vinci gibi birçok bilim

insanının çalışmasıyla (Gök, 2016, s. 45) deliğin önüne eklenen mercek sayesinde görüntü kalitesi artırmış, bu da ressamların cihazı *resmetme aracı* olarak kullanmasına olanak tanır hale getirmiştir. Zamanla Johann Christoph Sturm'un aynası ve Johann Zahn'ın mercek sistemleri, Karanlık Kutu'nun işlevselliğini daha da artırmıştır (Fiorentini, 2006, s.7.). Karanlık Kutu, çevremizdeki nesnelerin aslına uygun kopyalarını yüzey üzerinde üreterek insan gözü ve algılayışına dair önemli bilgiler edinilmesini sağlamıştır.

Şekil 7. Camera Obscura İlkesi, 1671, (Bağlantı 10, www.britannica.com)

Şekil 8. Camera Obscura Bileşenleri, (Bağlantı 11, <https://www.photohistory-sussex.co.uk.com>)

Işık ile resmetmek amacıyla yapılan deney ve doğa gözlemleri, ışığın bazı maddeler üzerinde renk değişimine yol açtığını ortaya koymuştur. Bu süreç, yüzeyde oluşan görüntülerin kalıcı hale getirilmesine imkan vermiştir. Özellikle gümüş tuzları, ışığın etkisiyle kararan maddeler arasında önemli bir yer tutmuştur. Gümüş nitrati keşfeden ve bu maddenin güneş ışığıyla renk değiştirdiğini gözlemleyen Câbir İbn Hayyan öncülüğündeki çalışmalar sayesinde *pozlama* kavramı ortaya çıkmış ve Johann Heinrich Schulze (Boubat, s. 63.) maddenin kararmasının ışık etkisiyle gerçekleştiğini kanıtlayarak ısının bu süreçte etkili olduğu iddiasını çürütmesiyle sonuçlanmıştır. Zamanla pozlamanın süresinin uzun olması ve bu nedenle hareketli cisimleri fotoğraflamadaki dezavantajı gibi nedenlerden dolayı ışığa duyarlı yüzeyler oluşturmak için farklı gümüş tuzu bileşikleri kullanılmaya başlanmıştır.

Sanayi Devrimi, tarımsal düzenin makineleşmeye dayalı üretim düzenine geçişiyle insanlık tarihinin en büyük dönüşümlerinden birini başlatmıştır. Bu süreç, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlere yol açarak yaşam kültürünü köklü şekilde değiştirmiştir. Geleneksel resmetme yöntemleri olan çizme, kazıma ve boyama teknikleri; yüzey üzerinde resim yapmak, sanatsal ifade aracı olarak kullanmak ve çoğaltma aracı işlevinde kullanılırken makineli üretimin etkisiyle yerini ışıqla resmetme yöntemi olan fotoğrafa bırakmıştır. Bu geleneksel yöntemler, bir yeniden üretim aracı olarak fotoğrafın keşfi sürecinde yeniden önem kazanmıştır (Benjamin, 2011, s. 16-17.). Fotoğraf, bu tekniklerin kullanım

alanlarını yeni bir boyuta taşımış ve optik teknolojisinin de gelişmesiyle birlikte Sanayi Devrimi'nin getirdiği makineleşme kültürünün bir ürünü olarak (Yacavone, s. 113.), yüzey üzerine resmetme eylemini insan elinin yerine ışık yoluyla gerçekleştirilmesini sağlayan fotoğraf makinesi icat edilmiştir.

Bu bağlamda ışığa duyarlı yüzey üzerinde optik görüntü elde etmeyi başaran ilk kişi, 1826 yılında *Helyografi* tekniğini geliştiren Fransız bilim insanı Joseph Nicéphore Niepce'tir (Sontag, s. 189.). Niepce, karanlık kutu ve sekiz saatlik bir pozlama süresiyle evinin penceresinden görünen manzarayı kaydetmiştir. Bu dönemde Karanlık Kutu, mercek sistemleri ve ışığa duyarlı gümüş tuzları ile Mathew Carey Lea'nın dikromat baskısıyla ürettiği *fotogram* üretimi gibi teknikler zaten bilinmektedir (Gök, s. 55.). Niepce ile ortaklık kuran Louis Jacques Mande Daguerre ise *Daguerrotype* tekniğini geliştirerek fotoğrafçılığın yaygınlaşmasını sağlamıştır (Gök, s. 52.). Dünyanın 'ilk fotoğrafı' Niepce'e ait olsa da fotoğrafçılığın bir sanat ve teknoloji olarak benimsenmesi Daguerre'in buluşuyla mümkün olmuştur. Diğer yandan fotoğrafçılığın temel ilkeleri, Fransızlar Niepce ve Daguerre gibi isimlerin yanı sıra İngiliz William Henry Fox Talbot tarafından şekillendirilmiş olup bahsi geçen üç isimle birlikte fotoğrafın icadı başlamış olduğu genel kabuldür (Yacavone, 2015, s. 15). Niepce ve Daguerre pozitif görüntüler elde ederken, Talbot negatif görüntü üretmeyi başarmıştır (Sontag, 2008, s. 150.). Talbot, 1841'de geliştirdiği Kalotip (Caleotype) yöntemiyle negatif görüntülerden pozitif kopyalar üretme sürecini geliştirerek fotoğrafçılığı kopyalama çağına taşımıştır (Talbot, 2010, s. 56). Ayrıca sabitleme, fotogram ve kontak baskı gibi temel fotoğraf teknolojilerine önemli katkılar yapmıştır. Hemen hemen tüm fotoğraf tarihinin üzerine kurulu olduğu negatif-pozitif ilkesini somutlaştıran Talbot'un Kalotip yöntemi, fotoğrafçılığı çoğul baskı devrine sokmuştur (Boubat, s. 64.). Niepce ve Daguerre'in çalışmaları fotoğrafın keşif öyküsünü oluştururken, Talbot'un çalışmaları fotoğrafın çoğaltılabilir bir hale gelmesini ve yaygın bir teknolojiye dönüşmesini sağlamıştır. Niepce'in (Gök, s. 46.) başaramadığını Talbot başarmış, onun sonsuz sayıda çoğaltılabilen pozitif kopyaları (Kalotip), biricik olan bakır levhaların (Dagerotip) hükümdarlığına son vermiş, günümüz dijital teknolojilerine kadar fotoğrafın temeli olmuştur.

Şekil 9. Joseph Nicéphore Niépce tarafından çekilmiş 'ilk' fotoğraf. "View from the window at Le Gras" (*Le Gras'ın Penceresinden Görünüm*), 1827, (Bağlantı 12, Harry Ransom Humanities Research Center: www.hrc.utexas.edu.com)

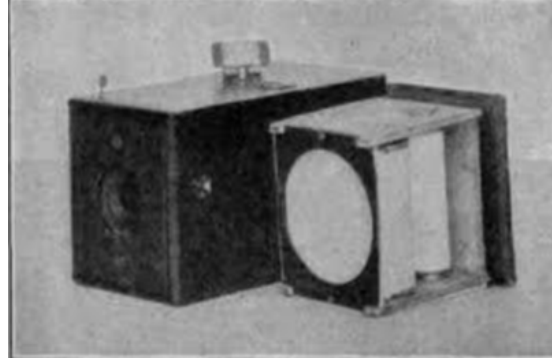

Şekil 10. Daguerreotype Camera, (Önen, 2016, s. 15.)

Daguerre'in 19 Ağustos 1839'da Dagerotip yöntemi halka sunulmuş, bu yöntem portre fotoğrafçılığını hızla yaygınlaştırmıştır (Yacavone, s. 15). Dagerotip, benzersiz keskinliği ve ayrıntılı kopyalama yeteneği sayesinde, keşfinden sonraki devam eden yıllarda fotoğrafçılıkta diğer yöntemlerin önüne geçmiştir. Devam eden süreçte tüm portre stüdyolarına egemen olan bu yöntem, keşfinin ilk zamanlarında gösterdiği başarısını daha sonra devam ettirememiştir. Kalotip ise Dagerotip'e göre kullanım kolaylığı dolayısıyla öncelikle dışı mekânda ve yolculuklarda uygulama alanı bulmuş ve bu yüzden portre fotoğrafçılığında da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu alanda başka bir isim olan Gaspar Félix Tournachon, bilinen adıyla Nadar (1820-1910), aydınlatma tekniklerine verdiği titizlik ve model odaklı tarzı ile, çağının en önemli şahsiyetlerini içeren yüzlerce portreye yansıtmıştır (Boubat, s. 75). Portre fotoğrafçılığı, insanların kendi görüntülerine olan ilgisini tatmin etmiş ve hızlı bir şekilde hem sanatsal hem de ticari alanlarda yayılmıştır. Londra ve New York gibi büyük şehirlerde fotoğraf stüdyolarının sayısı hızla artmış, milyonlarca portre üretilmiştir. Fotoğrafın belgeleme aracı olarak üstünlüğü, bilimden sanata ve iletişime kadar pek çok alanda etkisini göstermiştir (Gök, 2016, s. 32- 33).

Her ne kadar 1870'lerden itibaren portre fotoğrafçılığı yaygınlaşmışsa da zahmetli süreçleri nedeniyle uzmanlık gerektirmesi, her bütçeye uygun olmayışı gibi sebeplerden dolayı halkın erişimi açısından sınırlı kalmıştır. Buna çare olarak George Eastman¹, fotoğrafçılığı kitleleştirme için kâğıt tabanlı film rulolarını geliştirerek 1889'da Kodak'ı kurmuştur (Boubat, s. 52.). Ardından Brownie marka makinelerin tanıtılmasıyla amatör fotoğrafçılar, filmi kendi değiştirebilir hale gelmiştir. Bu türden makineler sayesinde dönemin fotoğrafçıları ağır ve hantal ekipmanlar taşıma külfetinden kurtularak, daha serbest bir şekilde fotoğraf çekme fırsatı yakalamışlardır (Yacavone, s.113). Eastman'ın geliştirdiği saydam selüloid tabanlı rulo film (Boubat, s. 64.) ile, modern fotoğrafçılığın temellerini oluşturarak, fotoğraf çekme işlemini görüntü kalitesi açısından daha iyi ve yaygın hale getirmiştir. Diğer yandan söz konusu gelişmeler, fotoğrafçılığı, geniş kitlelere hitap eden bir hobiye dönüştürmüş ve portre fotoğrafçılığı da bundan nasibini alarak bireylerin kimliklerini görselleştirmesine, aile albümleri oluşturarak geçmişlerini kaydetmelerine imkân vermiştir. Netice itibarıyla Eastman'ın fotoğraf teknolojilerine katkısı, bireysel ve kolektif belleğin kayıt altına alınmasını kolaylaştırmak olmuştur (Bağlantı 13).

1

Şekil 10. Kodak’ın ürettiği ilk fotoğraf makinesi, (Önen, s. 19.)

XX. yüzyılın başlarında siyah-beyaz fotoğraf teknolojisindeki ilerlemeler, ressamların nesnel gerçekliği yansıtmaya kaygısından özgürleşerek soyut sanata yönelmelerini sağlamıştır. Tartışmalı bir sürecin devamında fotoğrafın sanat dünyasında kabul görmesini sağlayan en önemli isimlerden biri Alfred Stieglitz olup, “*CameraWork*” dergisiyle sanat fotoğrafçılığının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur (Sontag, s. 111.). Aynı dönemde Edward Steichen, Edward Weston ve Ansel Adams gibi fotoğrafçılar, fotoğrafın estetik olanaklarını geliştirerek yeni teknikler üretmişlerdir (Bağlantı 14). Fotoğrafçılık tarihi açısından oldukça önemli olan *f/64* grubu, saf fotoğraf anlayışını benimseyerek, özellikle Ansel Adams’ın doğal manzaralara odaklanan kusursuz siyah-beyaz fotoğraflarıyla öne çıkmıştır (Bağlantı 15). Aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren fotoğrafçılar üç ana akım etrafında toplanmıştır: fotoğrafın toplumsal değişimi destekleyen belgelendirmenin gücünü öne çıkaran belgeselciler, fotoğrafın biçimsel ve estetik olanaklarını araştıran ve tercih eden sanatçılar ve her iki yaklaşımı dengeleyen orta yol fotoğrafçıları. Devam eden süreçte, II. Dünya Savaşı’nın ardından, politik, ekonomik, sosyolojik ve kültürel değişimlere paralel olarak fotoğraf sanatı da önemli bir dönüşüm sürecine girmiş, renkli fotoğraf ve *polaroid* teknolojisi gibi yenilikler ortaya çıkmıştır (Semiz, 1997, s. 12-14.). Fotoğraf sanatı zirve dönemini yaşamış ve birçok önemli sanatçı farklı alanlarda çığır açmıştır. Josef Koudelka, Bernd ve Hilla Becher, Diane Arbus, Sebastiao Salgado kendi alanlarında öne çıkan örnek isimlerdir.

İlk etapta bir resmetme tekniği olarak kullanılan fotoğraf, çizim becerisi olmaksızın görüntülerin detaylı bir şekilde mekanik olarak kopyalanmasını, çoğaltılmasını sağlayan bir yöntem olarak kullanılmış ve optik ile kimya alanlarındaki uzun çalışmalar sonucu geliştirilmiştir. Teknik açıdan olgunlaşan fotoğraf bir resmetme ve çoğaltma aracı olmaktan çıkmış ve sanatsal bir anlatım olarak tartışılmaya başlanmıştır. Mekanik bir araç olarak fotoğrafın sanat olup olmadığı tartışması sunduğu olağanüstü dönüşüm kapasitesi ve adaptasyon yeteneği sayesinde zamanla son bulmuştur (Benjamin 2015, s. 30). Fotoğraf, sanat koleksiyonlarına dahil edilmiş, sergilerde yerini almış ve fotoğrafçı ile sanatçı arasındaki ayırım zamanla ortadan kalkmıştır. Fotoğrafın özgün dilinin gelişmesi, diğer sanat disiplinlerinden sanatçıların fotomontaj ve kolaj gibi tekniklerle birlikte; belgelenmesi, çoğaltılması, dağıtılması ve hazır-yapıt olarak dönüştürülmesiyle mümkün olmuştur. 1960’lı yıllardan sonra fotoğraf, bağımsız bir sanat formu olarak kabul edilmiş ve günümüzde günlük hayat kadar sanatın da vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

RESİM SANATININ FOTOĞRAF ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BOTTICELLI, CARAVAGGIO VE REMBRANDT’IN YANSIMALARI

İlk çağlardan itibaren mağara duvarlarına yapılan resimlerle başlayan ve günümüze kadar farklı tekniklerle gelişimini sürdüren resim sanatı, insanlık tarihinin en temel iletişim ve ifade biçimlerinden biri olarak varlığını korumuştur. Fotoğrafın icadı, resme kıyasla görsel sahneyi neredeyse kusursuz bir biçimde kaydetme yetisi ile sanat dünyasında köklü değişimlere neden olmuştur. Özellikle, fotoğrafın nesnel gerçekliği doğrudan yansıtmaya kapasitesi, resmin yüzyıllar boyunca üstlendiği kayıt ve kanıt işlevinin fotoğrafa devredilmesine yol açmıştır (Semiz, s. 13.). Ancak, bu durum fotoğrafın sanat olarak kabul edilmesini geciktiren temel etkenlerden biri olmuş; fotoğraf, başlangıçta bir zanaat dalı olarak değerlendirilmiştir. Resim sanatının Orta Çağ’da bir zanaat olarak görülmesi ve ancak Rönesans

döneminde sanatsal statü kazanması, fotoğraf sanatının Sanayi Devrimi sonrasında yaşadığı dönüşümle benzerlik göstermektedir. Nitekim, fotoğrafın ilk ortaya çıktığı dönemlerde sanat olarak kabul edilmemesi, ressamlar tarafından tepkiyle karşılanmış ve yeni gelişen bu teknik, onların mesleklerini tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Fotoğraf, plastik sanatların benzerlik düşüncesinden kurtulmuş ve gerçekliği yansıtan bir icat olarak öne çıkmıştır. Ressamın yeteneği ne olursa olsun, insan müdahalesi görüntüde bozulmalara neden olurken, mekanik yeniden üretim gerçekliği yansıtmaktadır (Bazin, 2011, 18-19). Bununla birlikte, fotoğrafın sanatsal yönünün ortaya çıkışında resim geçmişine sahip sanatçıların önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Özellikle portre ressamları, geçimlerini sürdürebilmek adına portre fotoğrafçılığına yönelmek zorunda kalmıştır. Fotoğraf sanatının ilk örnekleri, genellikle sanatsal eğitim almış ressamlar tarafından üretilmiş ve haliyle başarılı bir fotoğrafın ölçütü, resim disiplinlerine ne kadar uygun olduğu üzerinden değerlendirilmiştir (Benjamin, 2011, s. 16-17). 1860 yılında Nadar, yapay ışıkla fotoğraf çekme yöntemini geliştirmiştir. Bu dönemde portre ressamları, fotoğraf olmadan portre yapmamaya başlamış ve fotoğraflar tuval üzerine basılarak resimle bütünleştirilmeye çalışılmıştır (Semiz, s. 9.).

Fotoğrafın sanatsal bir araç olarak kabul edilmesi, XIX. yüzyılın başlarından itibaren tartışmalı bir süreci beraberinde getirmiştir. Özellikle, Dagerotip'in keskin ve parlak görüntüleri, sanat çevreleri tarafından fazla mekanik bulunmuş (örneğin Dagerotip'i gördüğünde Paul Delaroche: "bugünden itibaren resim öldü" şeklinde bir ifade kullandığı belirtilir) (Bağlantı 16), buna karşılık Talbot ve Bayard'ın geliştirdiği yumuşak tonal geçişlere sahip yöntemler, sanat çevrelerinde daha fazla kabul görmüştür. Kâğıt baskılar, geleneksel sanat teknikleriyle benzer özellikler taşıması nedeniyle fotoğrafın sanatsal bir araç olarak algılanmasında kritik bir rol oynamıştır. 1844 yılında William Henry Fox Talbot'un *Doğanın Kalem*i adlı eserinde fotoğrafı yeni bir sanat aracı olarak tanımlaması, fotoğrafın estetik ve sanatsal olanakları üzerine tartışmaların önünü açmıştır (Talbot, s. 12.). Talbot, geliştirdiği Kalotip yöntemi ile negatif-pozitif ilkesini somutlaştırarak, fotoğrafların ressam müdahalesine gerek kalmadan da özgün sanat eserleri olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu dönemde, özellikle İngiltere'de 1850'lerin ortalarından itibaren bir grup fotoğrafçı, estetik kaygılar doğrultusunda ürettikleri eserlerle fotoğrafın bir sanat formu olarak algılanmasına önemli katkılar sunmuşlardır. Fotoğrafçılar, geleneksel resim sanatının köklü prensiplerinden faydalanarak, fotoğrafın sanatsal yönünü ortaya koymaya çalışmışlardır. Fotoğrafın sanat statüsü kazanma sürecinde Gustave Le Gray, Charles Negre, Roger Fenton, Henri Le Secq ve Charles Marville gibi isimlerin çalışmaları özellikle belirleyici olmuştur (Ramstedt 2013, s. 121.).

Sanat ve zanaatın iç içe olduğu bir dönemde kuyumculukla başlayıp Fra Filippo Lippi'nin çırağı olarak resim atölyesine girmesiyle şekillenen Yüksek Rönesans ressamı Sandro Botticelli(1445-1510), ustası Lippi'nin din konulu eserler ortaya koyması ve Rönesans'ın o devrinde resmin tek ve ana müşterisi olan kilisenin de etkisiyle din temalı resimler yapmıştır (Öztaşkın, s. 122-123.). Dini öğe ve temaların yanında insan ve insanüstü varlıklarında resme konu olabileceğini kanıtlamıştır. Mitolojik karakterleri işlemedeki ısrarı ve başarısı sayesinde Orta Çağ boyunca kilise egemenliğinde ve dini tema etrafında dönüp duran resim sanatının konu tikanıklığını aşmıştır. Bundaki başarısı sayesinde Medici ailesinin himayesine girmiş, resim sanatını ve görsel sanatları özgürleştirmiştir (Öztaşkın, s. 141-142.). Döneminin özelliklerinin de etkisi ve zanaatçılığının da katkısıyla figürlerin elbiselerindeki desen ve detaylara önem vermiş olduğu fark edilmektedir. Ayrıca bunlar arasında belirli bir oran ölçüsünün olması gerektiğinin bilincindedir. Botticelli'nin ışık kullanımı açısından önceki gelenekteki sanatçılardan kopamamış olması hem şaşırtıcıdır hem de erken Rönesans döneminin devamı olması açısından bu özelliği bir devam niteliğindedir. Konu ve desen bakımından getirdiği yeniliklerdeki başarısı, ışık-gölge ve diğer görsel prensipler söz konusu olduğunda ise pek görülememektedir. Genelde parlak renkleri kullanmasına rağmen, ışık varsa renk vardır, kuralını göz ardı etmiş gibidir. Sonuçta renklerde ışığın kırılmasından oluşmaktadır. Henüz bu dönemde ışığa gereken önemin verilmediği anlaşılmaktadır. Haliyle ışığı yeteri kadar göz önünde bulundurmeyen Sandro Botticelli, gölge konusunda da resimlerini gölgesiz olarak meydana getirmiştir (Öztaşkın, s. 126).

Barok dönemin en önemli iki temsilcisi olan Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610) ve Rembrandt Hermanszoon Van Rijn (1606-1669) eserlerinde ise bariz olarak Rönesans'ın ve özellikle Botticelli'nin sanatın merkezine insanı koyma fikrinden bağımsız olarak ve geçiş dönemi olarak

sayılabilecek mitolojik unsurların kullanımına epeyce rastlanmaktadır. Önceki döneme tepki olarak ortaya çıkan Barok dönemin bu iki ustasında ışık ve gölge kullanımı daha evvel hiç olmadığı kadar gelişmiş bir teknik olarak sergilenmiştir (Sevil, s. 78). Bu dönemin ilk önemli sanatçısı olan Caravaggio, ışık ve gölge kullanımıyla resimde dehşet anlarını son derece başarılı olarak yansıtmıştır. Çarpıcı sahneleri konu edinerek vahşet duygusunun, figürün yüzündeki vurgusunu arttırmak için ışık-gölgeden yararlanmış. Caravaggio'nun eserleri döneminde ve sonrasında da görsel sanatlara, mesela fotoğrafa, bu teknik açılardan esaslı bir temel oluşturmuştur. Onun resim sahnelerindeki ışık kullanımıyla ortaya çıkan dramatik yapının gücü fark edilmiş ve günümüze kadar birçok eserde kullanılmıştır. Aslında bu vahşet anlarını resmine konu edinmesi kendi dünyası ile doğrudan ilişkilidir. Çevresi tarafından da kavgacı ve şiddet düşkünü tanınan Caravaggio, hissettiği bu türden duygular sayesinde karanlığı bile bir ışık unsuru olarak kullanabilmiştir. Gerçekliği yakalamak ve resim sanatında pek tercih edilmeyen kötü duygular ve sahneleriyle ve aynı zamanda doğadan aldığı ilhamla eser vermesinden dolayı Caravaggio'yu natüralist olarak nitelendirenlerde mevcuttur. Kompozisyonlarında kullandığı modeller dahi alt tabaka denilebilecek insanlardan oluşmaktadır. Karakterinden de kaynaklanan şiddet eğilimi ve geçimsizliği sayesinde birçok sanat eğilimi denemiştir. Fakat hepsinde çok bariz olarak ışık ve gölgeye atfettiği önem fark edilirken; model, tema ve ışık-gölge bakımından önceki ressamın dışına çıkmıştır (Deleuze, 2006, s. 51-52.). Aslında yarattığı bu yeni gerçeklik sayesinde Barok dönemin en temel kurallarını belirlemiştir. Anlatımında ışığın önemini anlamış olması eserlerindeki en büyük başarısıdır. Fakat yaşamını yitirmesinin hemen ardından onun anti-klasik ve bilgisiz birisi olduğu yönündeki eleştirilerin bulunması da ışık-gölge bilgisi göz önünde bulundurularak ayrıca değerlendirilmelidir.

Caravaggio'nun açtığı yoldan ilerleyerek resim sanatında, ışık ve gölge bilgisine zirve noktayı yaşatan isim ise Rembrandt olmuştur. Caravaggio'nun aksine arkadaşları ve dönemin ustaları tarafından çalışmaları ve ışık kullanımı takdire şayan bulunmuştur. Portrenin yanı sıra manzaraları resmine konu etmesi ve artık ışık-gölge kullanımındaki bariz ustalığı yine bu döneme rastlanmaktadır. Rönesans'ın kalıntısı olarak dini resimler yapmayı da bir yana bırakamayan Rembrandt, Hollanda'nın resim sanatına çıplak figürleri sokabilmiştir (Çelebi, 2021, s. 51.). Figürleri veya modelleri, yine tipik bir Barok örneği olarak alt tabakadan ve dışlanmış kişilerden seçmiştir. Modellerinin dış güzelliğiyle bir dramatik yapı kurmak yerine içsel görünüşlerini resmetmeyi tercih etmiştir. Bu yüzden konturları önceki ressam kadar sert ve kalın değildir. Aynı zamanda bu özelliği daha gerçekçi bir anlayışla yapıldığını da belirtmek gerekir. Onu diğer sanatçılardan ayıran en ayırt edici özelliği ışık ve gölgelemedeki ustalığıdır. Görsel sanatların, özellikle fotoğraf sanatına en büyük katkısı olarak ifade edilebilecek tekil ışıklandırması ve ışığın kaynağı hakkında daha tutarlı çalışmalarıyla farkını ortaya koymuştur (Sevil, ss. 81-82.). Resimlerinde tek bir kaynaktan ortaya çıkan ışık, alelade bir şekilde sahneyi aydınlatmaz. Aydınlatacağı alan sahnede vurgulamak istediği bir anlama öncelik taşıyarak görevini icra eder. Buradaki yarattığı etkiyle gerçekle yarışacak ölçüde derinlik etkisini ve üç boyutlu bir şekilde figürlerin hacimsel yapılarını resmetmeyi başarmıştır. Rembrandt'ın ayırt edici başka bir özelliği de konturların son derece gerçekçi olacak kadar inceliğidir. Onun eskizlerinden de anlaşıldığı üzere çizmeden fırçayla boyamaya başladığı yönünden çıkarımlarda mevcuttur. Bu tekniğiyle modellerin hatları fotoğrafa yakın çizgidedir. Ayrıca görsel sanatlardaki ışık kullanımıyla sahnenin zamanının, gece olduğunu yansıtabilen ilk grup portresini yapan sanatçıdır. Aydınlik-karanlık dengesi, renk ve ışık-gölgeleme tekniklerinin zirvesini yaşayan Rembrandt'ın, 1642'de yaptığı *Gece Devriyesi* adlı eseri neredeyse fotoğraftan farksızdır (Çelebi, s. 93-94.). Fotoğrafta ve diğer görsel sanatlarda ışık ve gölgeyle alan derinliğinin yaratılabileceğini ortaya çıkarmıştır. Işık ve gölge tekniğinden, açık-koyu zıtlığına kadar birçok ışık bilgisinin önemini fotoğrafa ve diğer görsel sanatlara kazandırmıştır.

Rönesans'tan Barok döneme kadar uzanan süreçte resim sanatında meydana gelen dönüşümler, görsel sanatların temel taşlarını oluşturmuştur. Rönesans döneminde geliştirilen perspektif, nesnelerin üç boyutlu olarak resmedilmesini sağlayarak mekânsal derinlik algısını güçlendirmiştir (Bazin, s. 16.). Bu yenilik, fotoğrafçılıkta da önemli bir temel oluşturarak nesnelerin mekânsal bir bütünlük içinde betimlenmesine olanak tanımıştır. Sandro Botticelli'nin mitolojik figürlere odaklanan insan merkezli yaklaşımı, resim sanatını dini temaların tekdüzeliğinden çıkararak tematik çeşitliliğin öncüsü olurken ışık ve gölge kullanımında sınırlı kalan teknikleri, Barok dönemin önde gelen sanatçıları tarafından daha da ileri taşınmıştır. Caravaggio'nun ışık ve gölgeyi sert bir tarzda dramatik bir anlatım aracı

olarak kullanması, resim sanatına yeni bir dinamizm kazandırmış ve sahnelerinde gerçekçiliği yakalama çabasıyla bu döneme damgasını vurmasına neden olmuştur (Özsöğün, 2022, s. 4.). Caravaggio'nun başlattığı bu dönüşüm, Rembrandt'ın ışık ve gölge tekniğinde mükemmeliyete ulaşmasıyla beraber daha da derinleşmiştir. Rembrandt, geliştirdiği tekniklerle yalnızca resim sanatı için değil, fotoğrafçılık ve sinema gibi modern görsel sanatlar için de kalıcı etkiler yaratmıştır. Resim sanatında kullanılan ışık-gölge teknikleri, fotoğraf sanatında figür ve nesnelere gerçekçilik kazandırarak derinlik ve hacim hissi yaratmıştır. İnsan figürleri ve portrelerde ressamın detaylı işçiliğiyle yakaladıkları duygusal ifadeler ve karakteristik özellikler, fotoğrafın icadıyla birlikte resim sanatının özgürleşmesine ve yaratıcı sınırlarının genişlemesine zemin hazırlamıştır. Zira, fotoğrafın gelişimiyle birlikte ressamlar, doğrudan dış dünyayı olduğu gibi tasvir etme zorunluluğundan kurtulmuş ve bu işlevi fotoğraf sanatına devretmişlerdir (Bazin, s.16). Ayrıca, renk teorisi ve renk kullanımı, fotoğrafçılıkta duygusal derinlik yaratmada önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Temel sanat prensipleri, sanatın evrensel dilini belirleyerek, görsel sanatların estetik kalitesini şekillendiren unsurlar arasında yer almıştır. Anlatısal yaklaşım açısından değerlendirildiğinde, resim sanatının hikâye anlatma ve duygusal iletişim kurma yeteneği, fotoğraf sanatında da etkili bir şekilde benimsenmiş ve uygulanmıştır. Özellikle Barok dönemde ortaya çıkan dramatik ışık-gölge kullanımı ve duygusal yoğunluk, görsel sanatların hikâye anlatımı gücünü artırmıştır. Bu bağlamda Botticelli, Caravaggio ve Rembrandt, görsel sanatların tematik, teknik ve anlatımsal yönlerini zenginleştiren, birbirine bağlı bir evrimin temel taşlarını temsil etmektedir. Nihayetinde Rönesans ve Barok dönemlerinde resim sanatında geliştirilen perspektif, ışık-gölge teknikleri, kompozisyon anlayışı ve renk kullanımı gibi unsurlar, modern görsel sanatlar için bir rehber işlevi görmüştür (Işık, 2023, s. 9363.). Resim sanatındaki yenilikler, yalnızca kendi dönemiyle sınırlı kalmamış, fotoğrafçılıkta da sanatsal ve teknik bir temel oluşturarak, görsel sanatların evrimini kalıcı bir şekilde etkilemiştir.

Kelime anlamı itibarıyla, "ışık ile yazmak" ya da "ışığı kaydetmek" anlamına gelen fotoğrafın, ışık ile kurduğu doğrudan ilişkinin temelleri daha öncesinde resim sanatında keşfedilmiş olup ışığın sanatsal kompozisyondaki rolü, görsel sanatların tamamında olduğu gibi fotoğraf için de büyük bir belirleyici unsur olmuştur. Yukarıdaki bölümlerde incelendiği üzere Rönesans ve Barok dönemlerinde üç sanatçının öncülüğünde sanatta, özellikle resimde, ışık-gölgenin ilişkisinin farkına varılarak kullanılmaya başlanması ve aynı zamanda üç boyutlu düşünce, alan derinliği, perspektif, oran ve konturların ölçüsü gibi aslında görsel sanatların tamamında dikkate alınması gereken öğelerin resim sanatından, fotoğraf sanatına miras olarak görmek gerekir. Rönesans'taki portreden, Barok'taki grup portresine ya da donuk sahneler resmetmekten, hareketli bir anı resmetmeye kadar mevzubahis özellikler aslında resmin, fotoğraf sanatıyla benzeştiği en temel noktalar (Gök, 2016, s. 32). Rönesans ve Barok sanat dönemlerinde ışık ve gölge kullanımı, derinlik, atmosfer ve dramatik etki yaratmada önemli bir rol oynamıştır bu yöntemlerden, Cangiante, renklerin cesurca değiştirilmesiyle resme dinamizm katarken, Chiaroscuro, ışık ve gölgenin güçlü kontrastlarla kullanılmasıyla figürleri sahneye adeta kazımıştır. Sfumato, keskin hatları yumuşatarak sahneleri sis perdesinin ardında bırakan bir gerçekçilik sunarken, Unione ise tüm bu tekniklerin arasında bir denge unsuru olarak, renklerin ve ışığın uyumlu bir şekilde birleşmesini sağlamıştır (Bağlantı 17). Bu teknikler, sadece dönemin sanat anlayışını şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda bugün bile sanatçılara ve sanat üzerine düşünenlere ilham vermeye devam etmiştir.

SONUÇ

Makaleye konu edilen söz konusu üç ressamı: Botticelli, Caravaggio, Rembrandt; görsel sanatlardan fotoğrafa olan katkıları açısından değerlendirildiğinde en bariz nitelik olarak ışık ve gölge tekniğinde öne çıktıkları fark edilmektedir. Bu üç sanatçının eserlerindeki ışık ve gölge teknikleri hem resmin anlatım gücünü arttırmış hem de fotoğrafçılığın temellerini atacak estetik anlayışının şekillenmesine öncülük etmiştir. Botticelli'nin parlak ve soğuk renkler kullanarak resme vermeye çalıştığı canlılıkla birleştirdiği dağınık ve resmin her yerine eşit ulaşan ışık yöntemini, Caravaggio bir adım daha öteye taşıyarak ışığın belirli bir kaynaktan gelmesini ve vahşet, korku, şiddet gibi temaları işleyebilmek için ışığın gücünden faydalanmasıyla sağlamıştır. O, figürün veya modelin vurgulamak istediği noktasını ışıqla aydınlatarak dramatik bir yapı kurmanın başarılı örneklerini vermiştir. Caravaggio'nun ardından ışık ve gölgenin gücü keşfedilmiştir. Bu noktada ise aynı akımın temsilcisi olan ve ışığın yanında gölgeyi de çok detaylı olarak kullanabilen Rembrandt sahnede görülmüştür. Rembrandt'ın

ışıklandırmasının kaynağı belli olduğu gibi yönlüdür de bu yüzden gölgelendirmelerini ayrıntılı olarak işlemiştir. Aydınlık-karanlık öğelerinden zıtlık yaratarak sahnede görünenden daha derin anlam yaratılabileceğini, bir resmin ve dolayısıyla bu bağlamda fotoğrafın anlatım gücünü göstermiştir. Rembrandt'ın eserlerinden sonra resim veya fotoğrafın ikinci katmanlı bir anlamla yorumlanması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Botticelli, Caravaggio ve Rembrandt'ın ışık ve gölgeye dair geliştirdikleri teknikler, fotoğraf sanatının doğuşuyla birlikte görsel sanatlar alanında büyük bir evrim süreci başlatmıştır. İlk olarak belgeleme aracı olarak ortaya çıkan fotoğraf, kısa sürede bir sanat formu olarak kabul görmüş ve görsel anlatımda derinlik yaratabilmek için resim sanatından aldığı ilhamla tekniksel açıdan önemli bir gelişim göstermiştir. Işık ve gölge kullanımındaki yenilikçi yaklaşımlar, ışığın belirli bir kaynaktan yönlendirilmesi ve gölgelerin dikkatlice işlenmesi gibi teknik ilerlemeleri içerir. Bu teknikler, Camera Obscura'nın fotoğraf sanatına sağladığı katkılarla şekillenmiş ve resimdeki ışık-gölge oyunlarının fotoğrafçılıkla birleşerek daha derin anlamlar ve estetik değerler ortaya çıkarmasına olanak tanımıştır. Camera Obscura, hem resim hem de fotoğraf sanatında ışık, gölge, perspektif ve kompozisyon konularında derinlemesine bir anlayış geliştirilmesine olanak tanımış; resmin gerçekçi temsili ve fotoğrafın estetik değerini şekillendirerek her iki disiplinin de görsel anlatım gücünü zenginleştirmiştir. Özellikle bu üç ressamın eserlerinde yoğun şekilde kullanılan ışık-gölge oyunları, fotoğraf sanatçıların kompozisyonlarında da önemli bir rol oynamıştır. Fotoğrafçılar, Caravaggio'nun dramatik ışık vurguları ve Rembrandt'ın ayrıntılı gölgelendirmeleri gibi tekniklerden ilham alarak, sahnelerinde güçlü bir anlatım oluşturmayı başarmışlardır.

Fotoğraf sanatçıların, ışık kaynağını bilinçli bir şekilde yerleştirerek, gölgeleri detaylı bir biçimde işleyerek, fotoğrafın ötesine geçerek bir duygu ve anlam yaratmaları mümkündür. Işığın ve gölgenin etkili kullanımı, sadece görüntüdeki derinliği artırmakla kalmayıp, aynı zamanda izleyiciye görsel bir hikâye de sunar. Bu tekniklerin fotoğrafa adapte edilmesiyle, fotoğraf, bir *duruş* ya da *görüntü* olmanın ötesine geçip, tıpkı resim gibi bir sanat biçimine dönüşmüştür. Fotoğrafçılar, sadece teknik açıdan değil, duygusal ve estetik olarak da resmin mirasından beslenerek, fotoğrafın özgün bir sanat dili oluşturmaya katkı sağlamışlardır. Resim ve fotoğraf arasındaki etkileşim, görsel sanatların evriminde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Resimdeki ışık ve gölge kullanımı, fotoğrafçılıkla birleşerek her iki disiplinin estetik değerlerini zenginleştirmiştir. Fotoğraf, başlangıçta sadece bir belgeleme aracı olarak kabul edilirken, resmin teknik mirası sayesinde, kendine özgü bir dil geliştirmiştir. Resmin tarihsel perspektifinden beslenen fotoğraf, yeni bir anlatım biçimi kazanmış ve resimle birlikte insanlık tarihine dair daha derin anlamlar taşıyan bir ifade aracı olmuştur. Bu evrimsel süreç, sanat dünyasında her iki disiplini de hem teknik hem de anlam açısından daha zengin ve katmanlı bir anlatım diline kavuşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Aksoy, N. (2004). *Rönesans İngiltere'sinde Türkler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Antmen, A. (2008). *Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bazin, A. (2011). *Sinema Nedir* (çev. İbrahim Şener). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Bell, J. C. (1993). Some Seventeenth-Century Appraisals of Caravaggio's Coloring. *Artibus et Historiae*, 14(27), 103-129.
- Benjamin, W. (2011). *Fotoğrafın Kısa Tarihi: Teknik Araçlarla Yeniden-Üretim (Çoğaltma) Çağında Sanat Eseri*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Benjamin, W. (2015). *Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı* (Çev. Gökhan Sarı). İstanbul: Zeplin Yayınları.
- Boubat, E. (1984). *Fotoğraf Sanatı*. İstanbul: İnkilap ve Aka Basımevi.
- Burckhardt, J. (2019). *The Civilisation of the Period of the Renaissance in Italy*. Vienna: The Phaidon Press.
- Cartwright, J. (1904). *The Life and Art of Sandro Botticelli*. London: Duckworth And Co.
- Davies, P. J., Denny, W. B., Hofrichter, F. F., Jacobs, J., Roberts, A. M., & Simon, D. L. (2016). *Janson's History of Art: The Western tradition*. Pearson.
- Deleuze, G. (2006). *Kıvrım Leibniz ve Barok* (çev. Hakan Yücefer). Ankara: Bağlam Yayıncılık.

- Faure, E. (1979). *Rönesans Sanatı*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fiorentini, E. (2006). "Camera Obscura vs. Camera Lucida—Distinguishing Early Nineteenth Century Modes of Seeing". <https://www.mpiwg-berlin.mpg.de/sites/default/files/Preprints/P307.pdf>, Max Planck Institute for the History of Science.
- Gombrich, E. H., (1992). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gök, C. (2016). Resim ve Fotoğraf Sanatında Portre Geleneğinden Selfie'ye. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 2(1).
- Gök, K. (2016). "Fotoğrafın Bulunuşu ve Sonrasında Oluşan Teknik Gelişmeler". *Yıldız Journal of Art and Design*, 3(1), 43-66.
- Gökova, Hamdi. (2018). "Ön-Rönesans Dönemi Resim Sanatının Özellikleri ve Temsile Dönük Çağdaş Resim Sanatı Üzerindeki Etkileri." *Yedi* (20), 97-109.
- Hubert, D. (1994). *The Origin of Perspective*. Paris: Massachusetts Institute of Technology.
- Işık, M. (2023). Fotoğrafın İcadından Beri Resim Sanatı ile Etkileşimi. *SSSJ Journal (Social Sciences Studies Journal)*, 9(117).
- Mollett, J. W. (1879). *Rembrandt*. London: S. Low, Marston, Searle, & Rivington.
- Mor, S. (2018). "Perspektif: Bilim ve Güzel Sanatların Kesişiminde Bir Biçim Tartışması." *Academic Journal of Philosophy/Felsefi Düşün* (10), 235.
- Munro, T. (1956). *Art Education: Its Philosophy and Psychology*. New York: The Bobbs-Merrill Company, Inc.
- Önen, F. (2016). Osmanlı Devleti'nde Fotoğrafçılığın Gelişimi ve Fotoğrafın Tarihsel Kaynak Değeri, *Yüksek Lisans Tezi*, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Özsözgün, İ. (2022). 1850'den Günümüze Amerikan Resim Sanatında Fotoğraf Kullanımı, *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Öztaşkın, P. (2011). İtalya'da Rönesans Resim Sanatı (Botticelli), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kayseri 2011, s. 24.
- Panofsky, E. (2012). *İkonoloji Araştırmaları: Rönesans Sanatında İnsancıl Temalar* (çev. Orhan Düz). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Parks, T. (2021). *Medici Ailesi: Rönesans Çağı'nda Bankacılık, Siyaset ve Sanat*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Ramstedt, N. (2013). "Gustave Le Gray'in Deniz Manzaraları Albümü". *Fotoğraf Tarihi*, 4 (2), 121–137. <https://doi.org/10.1080/03087298.1980.10441161>
- Sharp, E. A. (1904). *Rembrandt*. London: Methuen & Co.
- Semiz, G. (1997). *Resim Sanatında Fotoğrafın Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi.
- Sevil, T. (2008). Rönesans ve Barok Resim Sanatında İnsan Anatomisinin Üsluplara Göre Yorumlanması, *Yüksek Lisans Tezi*, İzmir 2008, s. 67.
- Sontag, S. (2008). *Fotoğraf Üzerine*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Agora.
- Talbot, W. H. F. (2016). *The Pencil of Nature*. <http://www.gutenberg.org>.
- Turani, A. (1979). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uçar, M. (2014). Caravaggio'nun Eserlerinde Vahşetin Görselliği, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Işık Üniversitesi, 2014, s.3.
- Yacavone, K. (2015). *Benjamin, Barthes ve Fotoğrafın Tekilliği*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Bağlantı 1: Online Etymology Dictionary. https://www.etymonline.com/word/renascence#etymonline_v_10420 . www.etymonline.com, (Erişim Tarihi: 24.06.2021)
- Bağlantı 2: Cartwright, M. (2020, Kasım 23). [Rönesans Dönemi Mimarisi \[Renaissance Architecture\]](https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-19059/ronesans-donemi-mimarisi/). (B. Yıldız, Çevirmen). *World History Encyclopedia*. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-19059/ronesans-donemi-mimarisi/>, (Erişim Tarihi: 31.01.2025)
- Bağlantı 3: Botticelli, S. (2020, Ağustos 28). [Primavera by Botticelli](https://www.worldhistory.org/image/12631/primavera-by-botticelli/). *World History Encyclopedia*. Retrieved from <https://www.worldhistory.org/image/12631/primavera-by-botticelli/>, (Erişim Tarihi: 31.01.2025)
- Bağlantı 4: Botticelli, S. (2012, Haziran 24). [The Birth of Venus by Botticelli](https://www.worldhistory.org/image/711/the-birth-of-venus-by-botticelli/). *World History Encyclopedia*. Retrieved from <https://www.worldhistory.org/image/711/the-birth-of-venus-by-botticelli/>

- [botticelli/](#), (Erişim Tarihi: 31.01.2025)
- Bağlantı 5: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/barok>, www.etimolojiturkce.com, (Erişim Tarihi: 24.06.2021)
- Bağlantı 6: Michelangelo Merisi da Caravaggio. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/746567>. <https://www.metmuseum.org/>, (Erişim Tarihi: 31.01.2025)
- Bağlantı 7: Michelangelo Merisi da Caravaggio. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435844>. <https://www.metmuseum.org/>, (Erişim Tarihi: 01.02.2025)
- Bağlantı 8: Rembrandt Harmenszoon van Rijn. <https://artsandculture.google.com/asset/the-night-watch-rijn-rembrandt-van-eQEojRwTdypUKA?hl=en>. artsandculture.google.com, Rijksmuseum, Amsterdam (Erişim Tarihi: 01.02.2025)
- Bağlantı 9: Rembrandt Harmenszoon van Rijn, <https://artsandculture.google.com/asset/christ-in-the-storm-on-the-sea-of-galilee-rembrandt-van-rijn/HAFJC4JVXYbUBg?hl=en>. artsandculture.google.com, Isabella Stewart Gardner Museum, Boston (Erişim Tarihi: 01.02.2025)
- Bağlantı 10: Britannica, T. Encyclopaedia Editörleri (2025, 3 Ocak). Camera Obscura. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/technology/camera-obscura-photography>, (Erişim Tarihi: 03.02.2025)
- Bağlantı 11: Sussex PhotoHistory, The Daguerreotype Process, <https://www.photohistory-sussex.co.uk.com>, <https://www.photohistory-sussex.co.uk/dagprocess.htm>, (Erişim Tarihi: 03.02.2025)
- Bağlantı 12: The Niépce Heliograph, Harry Ransom Center, www.hrc.utexas.edu.com, <https://www.hrc.utexas.edu/niepce-heliograph/>, (Erişim Tarihi: 03.02.2025)
- Bağlantı 13: George Eastman, <https://www.kodak.com/en/company/page/george-eastman-history/>, www.kodak.com, (Erişim Tarihi: 03.02.2025)
- Bağlantı 14: Szarkowski, J. (2025, 1 Ocak). Edward Weston. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Edward-Weston-American-photographer>, (Erişim Tarihi: 02.02.2025)
- Bağlantı 15: Britannica, T. Encyclopaedia Ed. (2018, 30 Mayıs). Grup f.64. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/art/Group-f64>, (Erişim Tarihi: 02.02.2025)
- Bağlantı 16: Bellinetti, C., (2019). "From Today Painting is Dead": Photography's Revolutionary Effect. www.artandobject.com, <https://news/today-painting-dead-photographys-revolutionary-effect#:~:text=Upon%20seeing%20the%20first%20daguerreotype,see%2C%20understand%2C%20and%20explore.>, (Erişim Tarihi: 03.02.2025).
- Bağlantı 17: Hu, A., (2019). "The Four Canonical Painting Modes and Techniques of the Renaissance", www.artium.co. <https://artium.co/en/node/126>. (Erişim Tarihi: 04.02.2025)